

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Національного університету
оборони України
генерал-полковник

22 червня 2026 року

Михайло КОВАЛЬ

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Єсіна Романа Вікторовича на тему: “Психологічні особливості професійної
мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України”

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного університету
оборони України (протокол № 12 від 30 листопада 2023 року).

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор
Стасюк Василь Васильович.

1. Відповідність змісту дисертації освітньо-науковій програмі

Підготовлена до захисту дисертація на тему: “Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України” здобувача ступеня доктора філософії Єсіна Романа Вікторовича за змістом відповідає освітньо-науковій програмі третього освітньо-наукового рівня 053 “Психологія” у галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

2. Актуальність вирішеного конкретного наукового завдання та його зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Тема дисертаційної роботи Єсіна Романа Вікторовича є актуальною й зумовлена потребою розроблення адекватних, науково обґрунтованих психологічних підходів, які дають змогу ефективно вивчати та розвивати мотивацію у офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України.

Сучасна війна вирізняється значною інтенсивністю, тривалістю бойових дій та постійними напруженими умовами, що висуває надзвичайно високі вимоги до психологічного стану офіцерів Збройних Сил України. В умовах нерівномірного розподілу ресурсів та тривалого впливу бойового стресу, саме офіцери тактичного рівня Сухопутних військ несуть основне психологічне навантаження. У таких обставинах їхня професійна мотивація є не просто

особистою рисою, а вирішальним чинником для підтримання боєздатності підрозділів, тому її збереження стає питанням обороноздатності держави.

Актуальність дослідження посилюється наявністю невідповідностей, а саме:

- між потребами військового середовища щодо підтримання психічної стійкості офіцерів та руйнівними наслідками бойового стресу, що спричиняють виснаження, емоційне вигорання та зниження мотивації особового складу;

- між потребою підвищення психічної стійкості та самостійності військовослужбовців і відсутністю перевірених спеціалізованих інструментів для всебічної оцінки їхніх мотивів;

- між швидким зростанням чинників ризику дезадаптації (таких як посттравматичний стресовий розлад, алекситимія, емоційна нестабільність) та браком цілеспрямованих психологічних заходів;

- між реальною потребою органів військового управління у своєчасному прогнозуванні поведінки офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ і відсутністю підтвердженого наукового розуміння внутрішніх механізмів та структури формування професійної мотивації в умовах війни.

Ці розбіжності зумовлюють основну практичну суперечність між нагальною потребою військового керівництва у своєчасному прогнозуванні поведінки та професійної надійності офіцерського складу — та неможливістю здійснення такого прогнозування й запобіжної корекції на основі наявного практичного інструментарію.

Таким чином у дисертації вирішене актуальне наукове завдання, яке полягало у теоретичному обґрунтуванні та емпіричній верифікації психологічної структури і механізмів розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України у межах науково-дослідних робіт “Психологічна готовність військовослужбовців Збройних Сил України до наступальних дій” (державний реєстраційний номер — 0124U001482).

3. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об’єкт і предмет дослідження Єсіна Романа Вікторовича є логічно узгодженими. Вибір застосованих методів і методик дослідження забезпечує досягнення мети й реалізацію поставлених завдань. Дисертаційне дослідження вирізняється достатнім рівнем теоретичного аналізу, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до вирішення наукових проблем.

За результатами теоретичного аналізу автор встановив, що професійна мотивація офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ ЗСУ в умовах тривалої збройної агресії є складною, динамічною та багатокомпонентною системою (що

об'єднує когнітивний, емоційний, поведінково-нормативний і соціальний складники), яка вимагає інтегративного підходу до її розуміння. Специфіка бойових дій, перманентна екстремальність, структурна невизначеність та асиметрія ресурсів зумовлюють зміщення мотиваційної опори в бік ціннісно-смыслових чинників, де саме емоційний компонент відіграє провідну регулятивну роль.

Розроблено та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України, яка має блокову архітектуру і включає шість взаємопов'язаних рівнів. Емпірична верифікація моделі на вибірці констатувального етапу підтвердила її конструктну адекватність, прикладну транслятивність та екологічну валідність. Регресійний аналіз засвідчив, що шість включених предикторів пояснюють 48,3% варіації загального індексу мотивації. Емоційний компонент визначено основним регулятором системи на підставі регресійного аналізу, когнітивний компонент виявився другим за силою предиктором.

Розроблено та психометрично валідизовано авторську шкалу оцінювання професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України (ШОПМ-ОТ-СВ) – перший україномовний інструмент комплексного оцінювання рівня сформованості чотирикомпонентної професійної мотивації офіцерів в умовах бойової служби. Побудовано трирівневу систему тестових норм (достатній, помірний, недостатній рівні) із прив'язкою до трьох мотиваційних профілів, що забезпечує безпосереднє практичне використання результатів тестування для диференційованої психологічної підтримки офіцерів.

Емпірично верифіковано результативність цілеспрямованого психологічного розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня через модульну тренінгову програму, що операціоналізує структурно-функціональну модель мотиваційної системи в умовах тривалих бойових дій. Отримано експериментальні підтвердження можливості статистично значущого підвищення всіх чотирьох компонентів мотивації – когнітивного, емоційного, поведінково-нормативного та соціального – за допомогою систематичних психологічних інтервенцій середньої тривалості.

Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально верифіковано модульну тренінгову програму розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України «Мотиваційний Щит». Стійкість ефектів програми підтверджено у відстроченому контрольному зрізі, що свідчить про формування стабільних психологічних механізмів підтримки мотивації, а не тимчасової активізації під впливом тренінгу. Доведено, що цілеспрямований розвиток внутрішньої складової мотивації через усвідомлення сенсу службової діяльності та ціннісну інтеграцію приводить до оптимізації балансу мотивів навіть за відсутності поліпшення зовнішніх стимулів.

4. Ступінь наукової новизни одержаних результатів та їх практична значущість

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

вперше:

– теоретично обґрунтовано та емпірично верифіковано чотирикомпонентну структуру професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України, що включає когнітивний, емоційний, поведінково-нормативний та соціальний компоненти, які функціонують як цілісна динамічна система при цьому, емоційний компонент визначено провідним регулятивним компонентом системи на підставі регресійного аналізу, що відкриває нову перспективу для планування диференційованих психологічних інтервенцій;

– розроблено та психометрично валідизовано перший україномовний авторський інструмент комплексного оцінювання рівня сформованості чотирикомпонентної професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України (ШОПМ-ОТ-СВ), що враховує специфіку бойових дій і дає змогу здійснювати диференційовану психологічну підтримку особового складу;

– доведено, що цілеспрямований розвиток внутрішньої складової мотивації через усвідомлення екзистенційного сенсу службової діяльності та ціннісну інтеграцію приводить до оптимізації балансу мотивів навіть за відсутності поліпшення зовнішніх стимулів: офіцери експериментальної групи продемонстрували статистично значуще зростання автономного мотиваційного комплексу без зміни рівня зовнішньої мотивації, що спростовує поширені уявлення про домінуючу роль матеріального забезпечення у мотивації військовослужбовців;

– виявлено два системні ризик-чинники демотивації з міжкомпонентним деструктивним впливом: клінічно значущу алекситимію у 28,4% офіцерів вибірки та клінічно значущу травматичну симптоматику у 32,8% досліджуваних, що виступають значущими негативними предикторами загального індексу мотивації і є обов'язковими цілями психологічного скринінгу незалежно від профілю офіцера;

– виявлено три диференційовані профілі мотиваційного розвитку офіцерів на основі кластерного аналізу: адаптивно-мотивований профіль (31,3%), реактивно-мотивований профіль (45,5%) та фрагментарно-мотивований профіль (23,1%), що визначають індивідуальний характер реагування на формувальні втручання і є підставою для диференціації змісту психологічного супроводу. Кластеризацію проведено на основі профільних балів чотирьох субшкал;

– експериментально верифіковано комплексну програму розвитку професійної мотивації “Мотиваційний Щит”, яка забезпечує статистично

значуще підвищення всіх чотирьох компонентів мотиваційної системи із стійким ефектом у відстроченому контрольному зрізі, одночасно знижуючи деструктивні ризик-чинники;

удосконалено:

– наукові уявлення про механізм трансформації зовнішніх вимог військової служби у внутрішньо прийняті цінності: обґрунтовано, що інтерналізація мотивів у військовому контексті відбувається через три взаємопов'язані процеси – ціннісно-смыслову рефлексію, ідентифікацію з місією підрозділу та усвідомлення персональної відповідальності за підлеглих, що уточнює положення теорії самодетермінації (Десі та Раян) стосовно специфіки автономії в умовах ієрархічної організації;

– підходи до психодіагностики професійної мотивації військовослужбовців шляхом упровадження триланкової структури вимірювання на кожен компонент: авторська субшкала ШОПМ-ОТ-СВ, суміжний валідований інструмент та ризик-орієнтований індикатор; такий підхід дає змогу верифікувати не лише приріст мотиваційних ресурсів, а й зниження деструктивних чинників, що підвищує прогностичну точність оцінювання;

– методичні засади організації формувального експерименту у військовому середовищі з урахуванням бойових ротацій, службових обмежень та психологічних навантажень: розроблено уніфіковану структуру тренінгового модуля із шістьма послідовними блоками, шаблон-конструктор для тренерів та систему цифрового моніторингу, що забезпечує відтворюваність і масштабованість програми без залучення зовнішніх фахівців;

– розуміння функціональної ролі стресостійкості у структурі професійної мотивації: на підставі регресійного та кореляційного аналізів уточнено, що резильєнтність – не просто один із компонентів, а провідний регулятор, що визначає психологічний доступ офіцера до когнітивних, поведінкових та соціальних мотиваційних ресурсів;

набули подальшого розвитку:

– положення теорії самодетермінації (Десі та Раяна) щодо задоволення потреб автономії, компетентності та пов'язаності в контексті військової служби, де зовнішня регламентація поєднується з необхідністю самостійного прийняття рішень в умовах бойової невизначеності та безпосередньої відповідальності за життя підлеглих;

– концептуальні підходи до вивчення мотивації в екстремальних умовах діяльності, зокрема в контексті тривалих бойових дій: показано, що класичні мотиваційні моделі потребують доповнення ризик-орієнтованим виміром (алекситимія, ПТСР-симптоматика) для адекватного відображення мотиваційної динаміки військовослужбовців;

– практичні підходи до психологічного супроводу офіцерів у збройних силах шляхом переходу від реактивних втручань (за зверненням) до

проактивних систематичних програм розвитку мотивації із вбудованим цифровим моніторингом і диференціацією змісту відповідно до індивідуального мотиваційного профілю.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні основних результатів дослідження у практику психологічного супроводу підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України: авторської шкали оцінювання професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України ШОПМ-ОТ-СВ – для визначення рівня сформованості чотирьох компонентів професійної мотивації офіцерів та їх мотиваційного профілю; комплексна тренінгова програма розвитку професійної мотивації “Мотиваційний Щит” – для практичного використання командирами підрозділів, офіцерами структур психологічної підтримки персоналу та військовими психологами для диференційованого психологічного супроводу особового складу. Комплекс розроблених інструментів (повністю або частково) можна використовувати під час проведення психологічної підготовки в системі індивідуальної та колективної підготовки Збройних Сил України, а також в освітньому процесі закладів вищої військової освіти – Національного університету оборони України, Національної академії Сухопутних військ, Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка – під час підготовки фахівців за спеціальністю “Психологія”.

Основні наукові положення та розроблені здобувачем науково-прикладні інструменти (Шкала ШОПМ-ОТ-СВ та програма “Мотиваційний Щит”) впроваджено у загальну систему психологічної підготовки військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ ЗС України та в практичну діяльність офіцерів структур психологічної підтримки персоналу (акти впровадження № 169/2532 від 01 квітня 2026 року, № 909/6050 від 03 квітня 2026 року, № 0501/16/1/29 від 24 березня 2026 року, № 314/26 від 03 квітня 2026 року, № 84/1/36 від 15 квітня 2026 року).

5. Достовірність і новизна висновків, сформульованих у дисертації, повнота їх викладення в опублікованих працях

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечуються послідовністю застосованих методологічних підходів, а також репрезентативністю емпіричної вибірки. Вона охопила 134 офіцери тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України на діагностичному етапі, а також рівномірно збалансовані експериментальну та контрольну групи на етапі формувального експерименту. Додатковою основою надійності став ретельний статистичний аналіз отриманих даних. Високий рівень доказовості здобутих відомостей підтверджено процедурою методологічної тріангуляції із застосуванням дев'яти валідизованих зовнішніх тестів, а також психометричною перевіркою авторської методики

ШОПМ-ОТ-СВ. Остання продемонструвала відмінні показники конфірматорної факторної структури, внутрішньої узгодженості та ретестової надійності.

Зміст наукових висновків цієї роботи полягає у розв'язанні основного завдання: теоретичному обґрунтуванні та емпіричній верифікації психологічної структури і механізмів розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України. У межах цього завдання здобувачем вперше експериментально доведено статус психологічної стійкості як провідного-регулятора всієї мотиваційної системи. Ним виявлено й теоретично обґрунтовано феномен “інверсії мотиваційної піраміди Маслоу”, за якого вищі ціннісно-сміслові потреби можуть переважати навіть за умови незадоволення базових. Крім того, спростовано уявлення про першочергову роль матеріальних стимулів, що підтверджується фіксацією зростання автономної мотивації офіцерів винятково завдяки механізмам смислової рефлексії. Практичним результатом цих досягнень стала розробка першого стандартизованого україномовного психодіагностичного інструменту (ШОПМ-ОТ-СВ) та верифікованої шестирівневої структурно-функціональної моделі.

Загальні висновки дисертації є обґрунтованим і логічним узагальненням змісту трьох розділів роботи. Вони послідовно висвітлюють розв'язання теоретичних завдань, результати кластеризації профілів та підсумки апробації тренінгу “Мотиваційний Щит”, перетворюючи емпіричні дані на конкретні практичні рекомендації для командирів і психологів-практиків. Основні наукові положення та висновки дослідження викладені у 23 наукових працях, серед яких: 8 статей – у виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України як фахові у галузі психології, 15 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, семінарах та круглих столах.

6. Оцінка дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності

Роботу перевірено на наявність академічного плагіату за допомогою системи StrikePlagiarism.com. За результатом перевірки встановлено, що рівень оригінальності відповідає встановленим вимогам. Виявлені текстові збіги не мають ознак академічного плагіату та зумовлені використанням коректно оформлених цитат, загальноживаної наукової термінології, бібліографічних описів, а також фрагментів раніше опублікованих праць здобувача, у яких відображено результати апробації дисертаційного дослідження. Використані у праці запозичення містять цитати наукових творів, що використовуються з посиланнями на авторів і джерела цитування.

Дисертація не містить таємної інформації та інформації з обмеженим доступом.

Висновок. Дисертаційна робота Єсіна Романа Вікторовича “Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України” є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами) та може бути рекомендована до розгляду у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 053 “Психологія” у галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

Начальник кафедри військової психології інституту стратегічних комунікацій
Національного університету оборони України
доктор філософії
полковник

Станіслав ПАВЛУШЕНКО

22 червня 2026 року